

SPOLNE RAZLIKE U VRIJEDNOSTIMA OSOBNOG IDENTITETA I STAVOVIMA O OBRASCIMA PONAŠANJA U SOCIJALNIM SUKOBIMA

NATAŠA MIROLOVIĆ VLAH*

Primitljeno: ožujak 2005.
Prihvaćeno: lipanj 2005.

Izvorni znanstveni rad
UDK: 316.6:159.922.1

Istraživanja razlika između spolova, s obzirom na samoprocjenu osobnog identiteta i ponašanje u socijalnim sukobima, ukazuju na postojanje spolne diskriminacije u korist muške bolje samoprocjene na faktoru fizičkog identiteta i ženske sklonosti suradnji u sukobu. Ovo je istraživanje provedeno na grupnom stratificiranom uzorku 783 srednjoškolca na području grada Rijeke i Opatije. Diskriminativnom analizom utvrđene su razlike između muških i ženskih ispitanika na samoprocjeni vrijednosti osobnog identiteta prema Osgoodovom semantičkom diferencijalu. Dobivena je statistički značajna diskriminativna funkcija opisana varijablama sigurnosti, snage, brzine i moći s kojom su mladići u pozitivnom odnosu, a djevojke u negativnom. Na upitniku stavova o nekim obilježjima sukoba i ponašanja u sukobu izlučena je diskriminativna funkcija opisana varijablama neodobravanja primjene fizičke sile i zastupanja dijaloga u sukobu. Pokazalo se da su mladići u negativnom odnosu s ovakvom funkcijom, a djevojke u pozitivnom. Problematiku valja dodatno istraživati premda rezultati impliciraju potrebu poticanja samopoštovanja kod djevojaka i potrebu omogućavanja socijalno prihvatljivih oblika nadmetanja za mladiće. Školama se sugerira poticanje mladih za društveni angažman u lokalnoj zajednici i organizacija sportskih natjecanja

Ključne riječi: spolne razlike, samopoštovanje, sukobi, prevencija međugeneracijskog prijenosa nasilja

Uvod

Obilježje spolne pripadnosti je jedno od mnogih koji determiniraju razvoj identiteta i ponašanje pojedinca. Formiranje i razvoj spolnog identiteta i spolom uvjetovanog ponašanja je u funkciji međusobno ovisnih utjecaja različitih činitelja: bioloških, psiholoških i socijalnih. Za to su ključna dva perioda: razdoblje od 1,5-3 godina kada dijete uči procesom identifikacije i socijalnog učenja, te razdoblje rane adolescencije.

Osjećaj identiteta se može razlikovati kod muškaraca i žena ovisno o socijalnoj podršci iz okoline. Snažan osjećaj identiteta ovisi o ranim odnosima, razlikama spolova, poticajnoj okolini i omogućenosti adolescentu da razvije svoj jedin-

stveni osobni identitet (Powell, 2004). Tako će rana identifikacija kod djevojčica teći različito nego kod dječaka. Prema, ovdje pojednostavljenoj, teoriji psihoanalitičarke Chodorowe dječaci se moraju osamostaliti od svojih majki da bi preuzeli maskulinu ulogu, odnosno identificirali se s očevima. Djevojčice nemaju potrebu za tako drastičnom separacijom, budući da se one identificiraju s osobom koju vole, svojom majkom. Kao rezultat toga, djevojčice mogu bolje razumjeti želje i potrebe drugih, bez potrebe da podižu eksplicitne i odvojene barijere koje dječaci možda imaju potrebu izgraditi kada osnivaju svoje, uvjetno rečeno, krute muške temelje. Zbog ove istospolne identifikacije djevojčica s majkom, je prema autorici, period adolescencije

* Dom za odgoj Rijeka

djevojkama teži nego mladićima koji se brže od njih osamostaljuju (Chodorow 1980, prema Powell, 2004; prema Oosten i Vlugt, 2004).

Neki autori smatraju da se na dječake vrši veći pritisak za preuzimanje spolne uloge koja se od njih očekuje usljed različitih stereotipa. Dječaci primaju miješane poruke o tome kako se treba ponašati, što ih može zbunjivati u ranoj dobi. Od strane vršnjaka i šireg socijalizacijskog kruga se od njih očekuje muško ponašanje. Očevi i njihovi vršnjaci od njih očekuju neovisnost i potiču inicijativnost i nekonformizam dok učiteljice i većina majki žele od njih dobro i pristojno ponašanje, te urednost i obzirnost. Pleck (1983,1995, prema Santrock 1998) smatra da su oni dječaci koji u periodu spolnog intenziviranja, tijekom rane adolescencije, presnažno preuzimaju tu, nazovimo maskulinu ulogu, u povišenom riziku za razvoj poremećaja u ponašanju. Radi se o dječacima koji žele biti prihvaćeni kao muškarci putem konzumiranja sredstava ovisnosti, preuranjenih seksualnih aktivnosti i delinkventnog ponašanja. Nasuprot tome, djevojčicama se tolerira povremeno muškobanjasto ponašanje u predpubertetnom periodu i stoga im je, danas, prema nekim autorima, ipak nešto lakši put formiranja spolne uloge nego dječacima. One imaju dovoljno snažnu podršku i za, tzv. muška i ženska ponašanja. Kod djevojaka se u dobi spolnog intenziviranja primjećuje da imaju dezorganiziraniju sliku o sebi te da su izloženije niskom samopoštovanju više nego dječaci što brže nego kod dječaka vodi ka stereotipizaciji spolnih uloga pri formiranju identiteta. (Lynch,1991, prema Santrock 1998; Steinberg 1993; Ellickson i McGuigan, 2000, prema Daane, 2003; Brajša-Žganec i sur.,2000).

Većina suvremenih autora konstatira da se self-koncept kod mladića i djevojaka u cjelini ne razlikuje osim u atletsko/fizičkoj komponenti identiteta u korist mladića te sklonosti većim akademskim postignućima kod djevojaka. (Crain i Bracken, 1994; Cairns i sur., 1990, prema Quotman i Watson, 2001; Sondhaus i sur., 2001).

Dok se izraz self-koncept i njemu srodni pojmovi kao što su identitet, samopoimanje, slika o

sebi i ja-pojmovi koristi za deskriptivni opis samoga sebe, izraz samopoštovanje se koristi za evaluativni aspekt tog opisa. Samopoštovanje je, za razliku od self-koncepta, vrijednosna deskripcija sebe. To je komponenta koja se gradi na sveukupnom samopoimanju (prema Lacković-Grgin, 1994). Stoga se u ovom radu samopoštovanje mladih proučava i interpretira kao vrijednosni aspekt osobnog identiteta mladih.

Proučavajući razlike u samopoštovanju, kod dvaju spolova, se može ustanoviti da istraživači, dolaze, u osnovi, do dvije vrste rezultata (Dukes i Martinez, 1994). Prva skupina rezultata izvještava u prilog postojanja razlika u korist boljih, viših vrijednosti samopoštovanja kod muških ispitanika. Drugu skupinu rezultata o spolnim razlikama u samopoštovanju karakterizira zaključak da nema razlika u samopoštovanju kod dvaju spolova.

U istraživanjima o povezanosti samopoštovanja i načina rješavanja socijalnih sukoba se autori, uglavnom, slažu s time da je visoko samovrednovanje povezano s konstruktivnim rješavanjem sukoba (Harter, 1990, prema Quotzman i Watson, 2001), odnosno da se nisko samopoštovanje može smatrati jednim od prediktora nasilja (Daane, 2003). Smatra se da da djeca i adolescenti niskog samopoštovanja mogu biti skloniji sudjelovati u agresivnom i nasilnom ponašanju nego djeca i adolescenti koji imaju pozitivno samopoštovanje (Lowenstain, 1994, prema Daane, 2003). Zanimljivo je da su Seals i Young (2003), istražujući bullying u školama, ustanovili da su zlostavljači u odnosu na žrtve i kontrolnu skupinu imali najvišu razinu samopoštovanja.

Sandy i Boardman (200) su evaluirali program koji ima za cilj učenje i stjecanje vještina za suradničko rješavanje sukoba promicanjem socijalno-emocionalnih i kognitivnih vještina kod predškolske djece. Taj program uključuje dvogodišnju edukaciju roditelja, vrtičkog osoblja i djece, a sadrži niz razvojnih zadataka među kojima je i razvijanje samopoštovanja. Ono raste s razvojem osobnog identiteta, samokontrole i osjećaja sposobnosti za samopostignuće. Među

ostalim razvojnim zadacima su i razvijanje emocionalne kompetencije, prosocijalnog ponašanja, kooperativnosti, komunikativnosti i samoizražavanja te uvida u višestrukost opcija ishoda u sukobu kao i sposobnosti za selekciju optimalne opcije. Dobiveno je da je primjenom ECSEL (Peaceful Kids Early Childhood Social Emotional Learning) programa značajno porasla kooperativnost i samokontrola i da je značajno pala agresivnost i socijalno povlačenje kod tako male djece.

Vještine rješavanja sukoba, poput većine drugih socijalnih vještina, su pod utjecajem: 1) individualnih osobina kao što je temperament ili spol; 2) obiteljskih osobina kao što su odgojni stilovi (nekonzistentnost, odbijanje ili podržavanje) i struktura obitelji; 3) faktora utjecaja vršnjaka kao što su pritisci za prilagodbu grupnim normama i 4) kulturnih faktora kao što je socijalizacija unutar etničke pripadnosti. (Brafenbrenner, 1986; Rubenstein i Feldman, 1993; Lind i sur. 1994, Turner i sur. 1995, prema Vera i sur. 2004).

Djeca u svojim sukobima tendiraju komunikativnosti i njihovi sukobi predstavljaju jedinstvene prilike za rješavanje socijalnih problema, koordinaciju socijalnih interakcija i učenje vještina pregovaranja. Vespo i Pederson (1995) smatraju da kod sasvim male djece konflikti nisu agresivni, a da je utjecaj spola na konflikt minimalan.

Prema nekim autorima dječaci svojim stilom ponašanja tendiraju konfliktima. Oni potiču grublji fizički kontakt, ruganje i fizičku borbu češće nego djevojčice. Teže dominaciji koristeći zapovjedi i prijetnje, odbijajući zamoliti u interakcijama i zahtjevaju više moći nego djevojčice (McCoby i Jacklin, 1987, Hartup, 1992, prema Vespo i Pederson, 1995). Govori se o tome da je dječacima svojstvenije iskustvo da u konfliktima postanu agresivni i nasilni nego djevojčicama i da se među dječacima sukobi češće, odnosno u većoj količini, javljaju nego među djevojčicama. Prema ovdje analiziranim istraživanjima postoje razlike kako, u prosjeku, dječaci i djevojčice biraju rješavati sukobe. Tijekom uobičajene igre, kada izbije sukob, dječacima je svojstvenija upotreba fizičke sile ili prijetnje da bi riješili konflikte, dok

je djevojčicama svojstvenije korištenje olakšavajućih strategija kao što je razjašnjavanje osjećaja drugog djeteta, promjena teme, predlaganje kompromisa ili napuštanje situacije. (Turner, 1995, prema Vera i sur., 2004; Furman, 1996, Lempers i Clark-Lempers, 1993, Miller i sur., 1983, prema Black, 2000). Odrasle žene više preferiraju suradničke, kompromisne, izbjegavajuće i prilagođavajuće strategije dok muškarci tendiraju ispoljavati kompeticijske stilove. Rezultati većine istraživanja agresivnosti upućuju na to da su muškarci generalno agresivniji, ali poznato je i da se žene više angažiraju u konfliktu nego muškarci i češće sudjeluju u medijatorskim nastojanjima nego muškarci (Berryman-Fink i Brunner, 1987, Miller, 1989, Todd-Mancillas i Rossi, 1985, Reiniscs i Sanders, 1986, Noller, 1993, Duffy i Olezak, 1995, prema Rudawsky i sur. 1999)

Što je s adolescentima? Prema tezi spolnog intenziviranja, razlike u ponašanju između dječaka i djevojčica postaju veće tijekom rane adolescencije zbog rastućeg pritiska za prilagodbu tradicionalnim spolnim ulogama. Birajući ponašanja kojima će učvrstiti svoj položaj u grupi vršnjaka, adolescenti se sve više priklanjaju obrascima ponašanja kojima će kreirati svoj identitet. Velik utjecaj pri tome imaju hormoni koji mijenjaju njihovo tijelo, djeluju na afektivni život i promjene samopoimanja.

Istraživanja pokazuju veću participaciju mladića nego djevojaka u nekonstruktivnim i neefikasnim ponašanjima u sukobima. Prema Seals i Young (2003) mladići statistički značajno više sudjeluju u bullyingu nego djevojke, bilo da su žrtve ili zlostavljači. Mladići značajno više sudjeluju u fizičkim obračunima, unutar i van škole i češće noše oružje u školu. Oni su, prema jednom istraživanju u predgrađu, pet puta češće nego djevojke koristili načine rješavanja sukoba koji uključuju agresivnost i eskalaciju sukoba dok su djevojke dva puta češće koristile verbalnu upornost kao dominantan pristup ka rješavanju sukoba (Kann i sur., 2000; Hill i Drolet, 1999, prema Daane, 2003; Vera i sur., 2004). U jednom istraživanju kod nas je utvrđena veća manifestna

agresivnost kod mladića nego kod djevojaka (Bezinović i Smojver, 2000). U nekim istraživanjima o obrascima rješavanja sukoba u intimnim situacijama je ustanovljeno da mladići češće izbjegavaju problem i konflikt dok djevojke uspostavljaju više bliskosti kroz bolje komunikacijske vještine i davanje podrške te su skloniji suradnji (Rudawsky i sur., 1999; Black, 2000).

Ciljevi i hipoteze

Sa svrhom utvrđivanja specifičnosti razvojnih potreba u psihosocijalnom sazrijevanju djece i mladih različitog spola, postavljaju se slijedeći ciljevi istraživanja. 1) Prvi je cilj utvrditi razlike između mladića i djevojaka u samoprocjeni vrijednosti osobnog identiteta. 2) Drugi je cilj utvrditi razlike između mladića i djevojaka u stavovima prema nekim obilježjima sukoba i ponašanja u sukobima. Pri tome se stavovi kod mladih ove dobi smatraju dostatno formiranima da bi kao relativno stabilna obilježja ličnosti mogli utjecati na motivaciju i namjeru ponašanja u sukobu. Polazna pozicija za odabir ovih ciljeva su spoznaje iz naprijed navedenih istraživanja prema kojima većina adolescentica, djevojka tendira nižem samopoštovanju, a većina adolescenta, mladića tendira neefikasnim, između ostalog i agresivnim, stilovima ponašanja u sukobu. To mogu biti okolnosti koje predstavljaju poteškoće za uspješan i socijalno kompetentan razvoj mladih ljudi. Stoga su postavljene slijedeće hipoteze:

H1 Mladići iskazuju bolju samoprocjenu vrijednosti fizičkog identiteta od djevojaka

H2 Djevojke iskazuju stavove svojstvenije konstruktivnom i suradničkom rješavanju sukoba od mladića.

Metode

Ispitanici

Uzorak se sastoji od ispitanika deset srednjih stručnih škola gradova Rijeka i Opatija. Radi se o grupnom stratificiranom uzorku gdje je u svakoj

školi iz svake generacije izabran po jedan razred. Ispitivano je 317 (40%) djevojaka i 466 (60%) mladića.

Tablica 1. Dobna distribucija ispitanika

	aps.	%
14-16	55	7,1
16-17	201	25,7
17-18	261	33,3
18-19	165	21,1
19-20	90	11,5
više od 20	11	1,4

Iz Tablice 1 je vidljivo da je najviše starijih maloljetnika i mlađih punoljetnika zastupljeno u uzorku.

Tablica 2. Distribucija zanimanja majke

	aps	%
kućanica	200	25,5
obrtnica	171	21,8
službenica	297	37,9
zanimanje s VSS	69	8,8
ostalo	46	5,7

Iz Tablice 2 se može uočiti da je većina majki ispitanika zaposlena a četvrtina njih su kućanice.

Tablica 3. Distribucija zanimanja oca

	aps.	%
fiz. radnik	73	9,3
obrtnik	423	55,2
službenik	127	16,2
zanimanje s VSS	73	9,3
ostalo	78	10

Iz Tablice 3 se vidi da su očevi pretežno zanatlije, premda se iz ovih podataka ne uočava njihov status zaposlenosti.

Mjerni instrumenti

Dvije skale koje su korištene u ovom radu su dio upitnika "Konflikt" čiji je autor prof.dr.sc. Slobodan Uzelac s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek poremećaji u ponašanju.

Prvi set varijabli samoprocjene vrijednosti osobnog identiteta je ispitivan skalom tipa *Osgoodov semantički diferencijal*. Ovaj se pristup koristi u procjeni pojma "Ja" pri čemu ispitanici odabrani pojam, objekt ili osobu, u ovom slučaju samog sebe, smještaju u semantički prostor (Vujanović, 1983, prema Uzelac i Buđanovac, 2003). Ponuđeno je slijedećih 15 bipolarnih pridjeva: dobar-loš, uspješan-neuspješan, pozitivan-negativan, moćan-nemoćan, aktivan-pasivan, topao-hladan, brz-spor, jak-slab, zadovoljan-nezadovoljan, miran-nemiran, siguran-nesiguran, sretan-nesretan, optimist-pesimist, pametan-glup, poslušan-neposlušan. Kategorije su mjerene skalom od pet elemenata.

Slijedi primjer: dobar 2 1 0 1 2 loš

Nula je ponuđena kao odgovor ako oba pridjeva u jednakoj mjeri odgovaraju ispitanikovoju osobini. Pri unosu informacija i obradi su poziti-

vnije vrijednosti vrednovane više. Npr. odgovor "dobar" je 5, pa 4, 3, 2, do "loš" koji je 1. Alpha Crombach izmjeren na ovom uzorku iznosi 0,8.

Drugim su setom varijabli ispitivani stavovi prema nekim obilježjima socijalnih sukoba ili ponašanja u sukobu prema upitniku *Stavovi o sukobu* čija je autorica Ajduković (Uzelac i Žakman, 2000). Zbog jednostavnije interpretacije rezultata, uz varijable, prikazane kao u upitniku, su prezentirane šifre. Radi se o slijedećim tvrdnjama kao što slijedi:

Kategorije su binarne. Većina ih je ispitivana unutar slijedećih kategorija: 1. "slažem se" i 2. "ne slažem se". Budući da su vrednovane prema višim, poželjnijim, društveno prihvaćenim vrijednostima, neke od njih su normirane. Stoga su kod varijabli pod rednim brojevima: 4, 7, 9, 15, i 16 kategorije označene na slijedeći način: 2. "slažem se" i 1. "ne slažem se". Alpha Crombach izmjeren na ovom uzorku iznosi 0,63.

Prikupljanje podataka

Ispitivanje je provedeno tijekom drugog polugodišta šk.2000/2001 godine. Ono je dio istraživanja autorice ovog teksta o načinima rješavanja

Tablica 4. Varijable stavova o nekim obilježjima sukoba i ponašanja u sukobu

varijabla	šifra
1. Mirno rješavanje sukoba znači da ja popustim, a drugi dobije što hoće.	POPUSTAN
2. Sukob je najbolje prekinuti u samom početku.	PREKIDAN
3. Nakon svađe, netko je nesretan.	NESRETAN
4. U sukobima obje strane mogu pobijediti.	OBJEPOBI
5. Riječima se sukob ne da riješiti.	RIJECIMA
6. Kad se priprijeti šakom, sukob se brzo rješava.	PRIJESAK
7. Potrebno se je više truditi da bi se sukob riješio mirnim putem.	VISETRUD
8. Svaki sukob ima samo jedno rješenje.	JEDNORJE
9. Treba jednako uvažavati mišljenje svih strana koje su uključene u sukob.	MSVIHSTR
10. Beskorisno je razgovarati s nekim tko tvrdoglavo zastupa suprotno mišljenje.	TVRDOGLA
11. Djeca nisu u stanju sama rješavati svoje sukobe.	DJECARJE
12. Mirnim putem sukobe rješavaju kukavice i slabići.	KUKAVSLA
13. Bolje je pustiti da te netko iskorištava nego se potući ili posvađati.	ISKORIST
14. Ako drugi učine nešto da me stvarno razljute tada zaslužuju batine.	ZASLBATI
15. Ne treba se previše obazirati kad te netko namjerno izaziva.	NEOBAZIR
16. Da bi se riješio sukob obje strane trebaju surađivati.	OBJESURA
17. U sukobu se ne smije popustiti.	NEPOPUST
18. Kad se posvađam ili potučem ne volim da se drugi umiješaju.	DRUGIUMI
19. Nije dobro reći što želim, mislim i osjećam.	NERECIMO
20. Kad hoću da netko napravi što želim, u redu je da ga udarim.	UDARITIZ

sukoba mladih različitih razina poremećaja u ponašanju. Ispitanici su dobrovoljno i anonimno ispunjavali upitnik "Konflikt" tijekom jednog školskog sata, nakon preciznih uputa o načinu ispunjavanja upitnika i obavijesti o namjeni i objavljivanju rezultata istraživanja. Upitnici s nasumce zaokruživanim odgovorima i nepotpunim podacima su eliminirani.

Obrada podataka

Neke sociodemografske karakteristike uzorka su opisane frekvencijama na deskriptivnoj razini. Hipoteze su testirane diskriminativnim analizama za svaki od dvaju setova varijabli. Ova multivarijantna metoda omogućava uvid u latentni prostor nekog skupa varijabli u odnosu na zadanu varijablu. Za obradu podataka je korišten SPSS program.

Rezultati

Diskriminativna analiza upitnika samoprocjene vrijednosti osobnog identiteta

Iz *Tablice 5* je vidljivo da je diskriminativnom analizom u skupu varijabli samoprocjene vrijednosti osobnog identiteta s obzirom na muški i ženski spol izlučena jedna statistički značajna diskriminativna funkcija. Iz koeficijenta diskriminacije se može uočiti da promatrane varijable ovog prostora mogu s 11 % vjerojatnosti diferencirati ispitanike prema spolu.

Prema korelacijama varijabli s diskriminativnom funkcijom i diskriminativnim koeficijentima (*Tablica 6*) se može vidjeti da u strukturi diskriminativne funkcije sudjeluju slijedeće varijable: *siguran, jak, brz i moćan*. Riječ je o vrijednostima osobnog identiteta prema kojima se dva

Tablica 5. Test značajnosti kanoničke diskriminacije pomoću Wilksove lambde, koeficijent kanoničke korelacije, Hi-kvadrat, centroidi za ženski i muški spol

DF	%	r	Wilks l.	Hi-kvad.	df	p	ženski	muški
1	100	,327	,893	87,561	15	,000	-,419	,285

Tablica 6. Diskriminativni koeficijenti i korelacije varijabli s diskriminativnom funkcijom

	koeficijenti	korelacije
SIGURAN	,514	,515
JAK	,283	,491
BRZ	,431	,455
MOĆAN	,147	,358
SRETAN	,237	,297
TOPAO	-,375	-,290
DOBAR	-,320	-,239
POZITIVAN	-,320	-,200
ZADOVOLJAN	-,114	,155
POSLUŠAN	-,194	-,139
PAMETAN	,028	,133
AKTIVAN	,038	,113
OPTIMISTIČAN	-,011	,102
MIRAN	,197	,079
USPJEŠAN	-,107	,036

spola najviše razlikuju. Ovu smo funkciju nazvali **funkcija vrednovanja fizičkog identiteta.**

Prema položaju grupnih centroida (Tablica 5) je uočljivo da su mladići u pozitivnom odnosu s funkcijom fizičke kompetencije, dok su djevojke u negativnom odnosu s tom funkcijom, premda razlike nisu toliko velike da bi se moglo reći da se djevojke smatraju fizički nekompetentnima. Dakle, mladići su se, statistički češće nego djevojke procjenjivali sigurnima, jakim, brzima i moćnima, dok su one za sebe, češće nego mladići, rekle da su nesigurne, slabe, spore i nemoćne.

Zaključno, djevojke iz srednjih stručnih škola primorske regije slabije vrednuju svoj fizički

identitet od svojih vršnjaka muškog spola, premda su razlike male.

Diskriminativna analiza rezultata upitnika stavova o sukobima

Iz Tablice 7 se može uočiti da je diskriminativnom analizom u skupu varijabli stavova o sukobima i nekim obilježjima ponašanja u sukobu s obzirom na muški i ženski spol izlučena jedna statistički značajna diskriminativna funkcija. Iz koeficijenta diskriminacije se može uočiti da promatrane varijable ovog prostora mogu s 20 % vjerojatnosti diferencirati ispitanike prema spolu.

Tablica 7. Test značajnosti kanoničke diskriminacije pomoću Wilksove lambda, koeficijent kanoničke korelacije, Hi-kvadrat, centroidi za ženski i muški spol

DF	%	r	Wilks l.	Hi-kvad.	df	p	ženski	muški
1	100	,448	,799	173,120	20	,000	,608	-,413

Tablica 8. Diskriminativni koeficijenti i korelacije varijabli s diskriminativnom funkcijom

	koeficijenti	korelacije
14.ZASLBATI	,562	,676
12.KUKAVSLA	,160	,426
19.NERECIMO	,162	,356
20.UDARITIZ	,112	,351
16.OBJESURA	,176	,325
2.PREKIDAN	,469	,304
15.NEOBAZIR	,210	,286
5.RIJECIMA	,104	,264
13.ISKORIST	,248	,257
18.DRUGUMIJ	-,256	-,255
6.PRIJESAK	,080	,247
9.MSVIHSTR	,138	,210
8.JEDNORJE	-,072	,172
4.OBJEPOBI	,073	,169
17.NEPOPUST	-,087	,150
11.DJECARJE	,043	,131
7.VISETRUD	-,068	,078
10.TVRDOGLA	-,032	,057
3.NESRETAN	-,105	-,026
1.POPUSTAN	-,070	-,020

Prema korelacijama varijabli s diskriminativnom funkcijom i diskriminativnim koeficijentima (Tablica 8) se može vidjeti da u definiranju strukture diskriminativne funkcije sudjeluju slijedeće varijable: *ako drugi učine nešto da me stvarno razljute, tada zaslužuju batine; mirnim putem sukobe rješavaju kukavice i slabići; nije dobro reći što želim, mislim i osjećam; kad hoću da netko napravi što želim, u redu je da ga udarim; da bi se rješio sukob, obje strane trebaju surađivati; sukob je najbolje prekinuti u samom početku.* Radi se o obilježjima po kojima se djevojke i mladići najviše razlikuju unutar seta varijabli o sukobima. Kako su više vrijednosti svih varijabli i obilježavane s "ne slažem se" osim varijable o obostranoj suradnji gdje je "slažem se" viša vrijednost, ovu smo funkciju nazvali **funkcija potencijalnog nenasilništva.**

Položaji centroida (Tablica 7) ukazuju na to da su mladići u negativnom odnosu s funkcijom potencijalnog nenasilništva, a djevojke u pozitivnom odnosu s tom funkcijom. Kako su vrijednosti postavljene u suprotnom smjeru, ovi se rezultati interpretiraju na slijedeći način. Mladići, statistički češće nego djevojke izražavaju stavove: *ako drugi učine nešto da me stvarno razljute, tada zaslužuju batine; mirnim putem sukobe rješavaju kukavice i slabići; nije dobro reći što želim, mislim i osjećam; kad hoću da netko napravi što želim, u redu je da ga udarim; da bi se rješio sukob, obje strane ne trebaju surađivati; sukob je najbolje prekinuti u samom početku.* Djevojke izražavaju stavove suprotne ovima, dakle slijedeće: *ako drugi učine nešto da me stvarno razljute, tada ne zaslužuju batine; mirnim putem sukobe ne rješavaju kukavice i slabići; dobro je reći što želim, mislim i osjećam; kad hoću da netko napravi što želim, nije u redu je da ga udarim; da bi se rješio sukob, obje strane trebaju surađivati; sukob nije je najbolje prekinuti u samom početku.*

Zaključno, djevojke iz srednjih stručnih škola primorske regije izražavaju potencijalno nenasilničke stavove, dok mladići, njihovi vršnjaci ispoljavaju potencijalno nasilničke stavove vezane uz rješavanje socijalnih sukoba, premda niti ovdje razlike nisu velike.

Diskusija i zaključci

Rezultati dobiveni dvjema analizama potvrđuju hipoteze postavljene prema analiziranim istraživanjima s tog područja. Mladići imaju bolje samoprocjene od djevojaka na vrijednostima osobnog identiteta koje opisuju fizičku kompetenciju, a djevojke iskazuju stavove svojstvenije suradničkom i konstruktivnom rješavanju sukoba od mladića. Valja reći da su implikacije ovih rezultata, prvenstveno, indikativne naravi, jer su dobivene razlike među spolovima male.

Lošije se samoprocjene djevojaka, i to prvenstveno u varijabli sigurnosti, pa potom snazi, brzini i moći, potvrđuju teoriju o otežanom procesu formiranja identiteta adolescentica. Također se može razmišljati o nekim aspektima interakcije odgojno-socijalizacijskih utjecaja na formiranje identiteta djevojaka. Odgojni stereotipi patrijahnog društva u kojem još živimo (Topolčić, 2001) i sve prisutnije modernističke vrijednosti mogu stvoriti konflikt potreba kod mladih djevojaka i osjećaj nesigurnosti. Tijekom školovanja one imaju veće obrazovne aspiracije i bolje ocjene nego što ih imaju dječaci (Sondhaus i sur. 2001; Quotman i Watson, 2001; Ilišin i sur. 2001), ali znaju da će, u odrasloj dobi, ako se trendovi ne promijene, u odnosu na svoje vršnjake muškog spola u prosjeku zarađivati manje i zauzimati daleko manje pozicija moći i odlučivanja. Imajući sve to u vidu, niža razina samoprocjene djevojaka ima reaktivni karakter na okolinske faktore i predstavlja važno područje pedagoške djelatnosti, tim više što je utvrđeno da adolescentice manifestiraju statistički češće nego mladići psihosomatske tegobe i veću razinu beznađa u budućnosti nego mladići (Quatman i Watson, 2001; Vera i sur. 2004; Bezinović, 2002).

Mladići su, u ovome istraživanju, samoprocjenjivali sebe prema tradicionalno poželjnim obilježjima muškog spola kao sigurnog u sebe, snažnog, brzog i moćnog. To ih, djelomično, razlikuje od djevojaka. Tako se, pretežno, dječake uči u našem društvu. Prema Levy (1997) muškost može uključivati takav self-koncept, u kontekstu delinkventnog ponašanja, da bude u konfliktu s

policijom ili zakonskim autoritetima. Vjerojatno je identifikacija s tzv. muškim ponašanjima, identitetom koji nameće socijalizacija kroz spolnu ulogu jedan od faktora rizika za delinkventno ponašanje. Kažem vjerojatno jer nije spolna identifikacija jedini etiološki činilac pojave nasilnosti. Niz faktora kao što su izloženost nasilju, uključujući kuću, ulicu, školu, TV, video igrice i filmove; društveno odobravanje nasilja kroz discipliniranje djeteta nasiljem, institucionalno nasilje spram pojedinca; nisko samopoštovanje; zloupotreba sredstava ovisnosti; agresivno ponašanje u ranoj dobi i utjecaj subkulture su potvrđeni prediktori nasilja (Daane, 2003), a u slučaju mladića i osjećaj neprihvatanja od strane roditelja, osobito oca (Bezinović i Smojver, 2000) što ukazuje na povezanost poteškoća pri spolnoj identifikaciji i manifestaciji agresivnosti.

Ispitivanjem spolnih razlika o stavovima prema načinu rješavanja sukoba utvrđena je opredjeljenost djevojaka za stavove prema nenasilnom rješavanju sukoba kroz proces dijaloga čime se potvrđuju dosadašnje spoznaje o sklonosti žena svih dobi za suradničke, prosocijalne i verbalno angažirane stilove rješavanja sukoba. To se interpretira uočenom sklonošću djevojčica da od najranije dobi teže stjecanju prihvaćenosti i odobravanju od strane okoline, što se daljom socijalizacijom učvršćuje i potencira pohvalama za tzv. dobra ponašanja.

Rezultati stavova o načinu rješavanja sukoba kod mladića, gdje većina varijabli uključuje prihvaćenost poražavanja protivnika i to fizičkim nasiljem, te odsutnost dijaloga indicira na njihovu rizičnost za probleme socijalne kompetencije i prilagodbe. Ispitivanjem razlika u razinama testosterona kod muškog i ženskog spola, je mnogim istraživanjima utvrđeno da on ima utjecaj na pojavnost agresivnosti (Rhoads i Lynas, 2004; Ramirez, 2003). Još od prenatalnog doba hormoni imaju važnu ulogu za fizičku diferencijaciju tijekom razvoja ploda i njihovi se direktni i indirektni utjecaji odražavaju na ponašanje. U interakciji sa socijalnom okolinom u kojoj dijete odrasta, a koja je podložna već spominjanim stereotipima o ulozi spolova, uz

neke druge relevantne činitelje razvoja kao što je opći zdravstveni status, genetsko nasljeđe, temperament i drugo, oni doprinose formiranju sveukupne ličnosti, pa tako i spolom uvjetovanog ponašanja. Kako su kod muškaraca razine testosterona puno veće nego kod žena, sklonost nasilničkom ponašanju se objašnjava utjecajem tog hormona u kombinaciji s podržavajućim socijalizacijskim stereotipima tzv. "muškog" ponašanja.

Ovdje treba naglasiti da se ipak radi o iskazivanim stavovima koji mogu biti samo deklarativne naravi. Obzirom da je poznato kako se uloga spola u pojavnosti nasilja identificira kao pritisak vršnjaka istog spola (Daane, 2003) za što su dječaci vulnearbilniji od djevojčica (Piper Deschenes, 1999) mogu se rezultati interpretirati na taj način da su, jednim dijelom, posljedica samohvale proizašle iz socijalizacijskog pritiska spolne identifikacije. Istraživanja koja se bave bullyingom u školi objašnjavaju visoku razinu zlostavljačevog samopoštovanja s većom popularnosti unutar škole (Seals i Young, 2003). Ipak, poznato je veće učešće muškaraca svih dobnih skupina u delinkventnim aktivnostima.

U ovom istraživanju nisu utvrđivane veze između samoprocjena i stavova o sukobima kao što su to uradili Uzelac i Buđanovac (2003). Oni su ustanovili da oni mladi, oba spola, koji se smatraju hladnima, nemirnima, jakima, negativnima i neposlušnima češće smatraju da protivnika treba potpuno poraziti i da nije dobro da obje strane izađu iz sukoba zadovoljne. Latentna analiza prostora samoprocjene osobnog identiteta i stavova o sukobu za svaki pojedini spol bi omogućila bolje razumijevanje rezultata ovdje načinjenih diskriminativnih analiza.

Zaključno, kao moguća aplikacija rezultata, postoje naznake za promišljanje potrebe o nekim segmentima diferenciranosti odgojnih postupka od rane razvojne dobi kod dječaka i djevojčica. Društvena važnost pravovremene i adekvatne primjene ovih i sličnih rezultata se ogleda u doprinosu prevencije međugeneracijskog prijenosa nasilja, obzirom na saznanja o obilježjima sudionika partnerskog nasilja (Ajduković i Pavleković, 2000) pri čemu su, između ostaloga,

žrtve snižene vjere u vlastite sposobnosti, a počinitelj je slabih verbalnih vještina i vještina rješavanja sukoba.

Istraživanjem je utvrđeno da djevojke iskazuju nižu razinu samopoštovanja u faktoru fizičke kompetencije. Slika o sebi je tijekom adolescencije i sazrijevanja na svojoj najnižoj točki. U tom periodu je mladima podrška škole, ali i ostalih društvenih institucija, nužna za poticanje i ustrajanje na aktivnostima koje predstavljaju izazove, a čije prevladavanje omogućava razvoj i formiranje stabilnih, jedinstvenih i zdravih adolescentskih identiteta. Za djevojke je važno da imaju odgovarajuće mogućnosti da izgrade svoje samopoštovanje i samopouzdanje. Angažman u društvenim aktivnostima je već potvrđen osnažavajući prediktor za razvoj pozitivnog self-koncepta kod djevojaka (Rankin i sur.,2004).

Rezultati također indiciraju na veću rizičnost mladića za nasilnim rješavanjem sukoba nego djevojaka. Ukoliko je nasilje u sukobu sredstvo kompeticije, koja se kod dječaka primjećuje već od rane dobi, valja podržati tendenciju da se socijalni konflikti transformiraju od nasilnih u nenasilne (Uzelac i Žakman, 2000). Tu se radi i o poželjnosti društvenog koncenzusa o vrijednosti načela suradnje spram načela kompeticije u svim razinama. Tim više što one dvije nisu suprotstavljene već među elementima sačinjavaju različitih načina uporabe ovih strategija postoje pozitivne korelacije (Rudavsky i sur.,1999). I ovdje je važna mogućnost škole da organizira i vodi aktivnosti, bilo natjecateljskog ili rekreativnog karaktera (npr. sportske), koje bi omogućile svima, a osobito dječacima kreativno i prosocijalno manifestiranje svojih, u mnogim istraživanjima utvrđenih kompeticijskih sklonosti.

Literatura

- Ajduković,M.,Pavleković,G.(2000): Obilježja žrtvi i počinitelja partnerskog nasilja. Nasilje nad ženom u obitelji. Društvo za psihološku pomoć. Zagreb. 89-93.
- Bezinović,P.,Smojver-Ažić (2000): Negativni odnos roditelja i agresivnost adolescenata: Uloga spola roditelja i spola djeteta. Revija za rehabilitacijska istraživanja. Vol.36.br.1.87-99
- Bezinović,P.,Tkalčić,M.(2002): Škola i psihosomatski simptomi kod srednjoškolaca.Napredak-časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu.Vol.143.br.3.297-290
- Black,K.A.(2000): Gender differences in adolescent behavior during conflict resolution tasks with best friends. Adolescence. Vol.35.Issue139.p499-513
- Brajša-Žganec,A.,Raboteg-Šarić,Z.,Franc,R.(2000): Dimenzije samopoimanja u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora. Društvena istraživanja.br.6.str.897-912
- Crain,M.R.,Bracken,B.A.(1994): Age,race and gender differences in child and adolescent self-concept:Evidence from a behavioral dequisation, context-dependent model.School Psychology Review,Vol.23.Issue3
- Daane,D.M.(2003): Child and adolescent violence.Orthopaedic Nursing.Vol22.Issue1,p23-32
- Dukes,R.L.,Martinez,R.(1994): The impact of ethgender on self-esteem among adolescents. Adolescence.Vol29.Issue113,p105-116
- Ilišin,V.,Marinović-Bobinac,A.,Radin,F.(2001): Djeca i mediji.IDIZ. Zagreb
- Levy,K.S.C.(1997): Multifactorial self-concept and delinquency in Australian adolescents. Journal of Social Psychology.Vol137.Issue3,p277-284
- Oosten,N.,Vlugt,I.(2004): Rod i spol u psihosocijalnom radu. Društvo za psihološku pomoć. Zagreb. 25-40
- Piper Deschenes,E.(1999): Differences between gang girls and gang boys. Youth and Society.Vol.31.Issue1,p27-54
- Powell,K.C(2004): Developmental psychology of adolescents girls: conflict and identity issues. Education. Vol.125.Issue1,p77-88
- Quotman,T.,Watson,C.M.(2001): Gender differences in adolescent self-esteem: an exploration on domains. Journal of Genetic Psychology,Vol.162.Issue1
- Ramirey,J.,M.(2003): Hormones and aggresion in childhood and adolescence. Aggression And Violent Behaviour.Vol.25.Issue2,p113/124
- Rankin,J.L.,Lane,D.J.,Gibbons,F.X.,Gerrard,M.(2004): Adolescent self-consciousness: longitudinal age changes and gender differences in two cohorts. Journal of Research on Adolescence.Vol14.Issue1,p1-22
- Rhoads,S.,Lynas,M.(2004): Boys “need” for sport; the fracturing ecosystem. Cronicle of Higher Education.Vol.50.Issue 47,p4/5
- Rubenstein,J.,Feldman,S.S.(1993): Conflict-Resolution Behaviour in Adolescent Boys: Ascendents and Adaptional Correlates. Journal of Research on Adolescence. Vol.3.Issue1,p41-67
- Rudawsky,D.J.,Lundgren,D.C.,Grasha,A.F.(1999): Competitive and collaborative responses to negative feedback.International Journal of Conflict Management.Vol10.Issue2,p172-191
- Sandy,S.V.,Boardman,S.K.(2000): The peaceful kids conflict resolution program. International Journal of Conflict Management. Vol.11. Issue.4, p 337-358
- Santrock,W.(1998): Child development. McGraw-Hill.Inc.USA. p387-405
- Seals,D.,Young,J.(2003): Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem and depression. Adolescence.Vol38.Issue152,p753-847

- Sondhaus, E.L., Kurtz, R.M., Strube, M.J. (2001): Body attitude, gender and self-concept: A 30-year perspective. *Journal of Psychology*. Vol. 135. Issue 4, p413-430
- Steinberg, L. (1993): *Adolescence*. McGraw-Hill, Inc. USA.
- Topolčić, D. (2001): Muškarci to ne rade: podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*. br. 4-5. str. 767-790.
- Uzelac, S., Buđanovac, A. (2003): Kanoničke relacije između samoprocjene mladih i njihovih stavova prema obrascima rješavanja socijalnih sukoba. *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 11. br. 1. str. 25-32
- Uzelac, S., Žakman, V. (2000): Young people in conflict, In: *Young people in risk society*. Ministry of Education. Ljubljana. 177-183
- Vera, E.M., Shin, R.Q., Montgomery, G.P., Mildner, C., Speight, S.L. (2004): Conflict resolution styles, self-efficacy, self-control and future orientation of urban adolescents. *Professional School Counseling*. Vol. 8. Issue 1, p73-81
- Vespo, J.E., Pedersen, J. (1995): Young children's conflicts with peers and siblings. Gender effects. *Child Study Journal*. Vol. 25. Issue 3, p189-213

Gender differences in values of personal identity and attitudes on the models of behavior in social conflicts

Abstract

Researches on gender differences considering the self-evaluation of personal identity and behavior in social conflicts have shown that there is a gender discrimination to the advantage of a better male self-evaluation on the factor of physical identity and a female tendency to cooperate in a conflict. This research has been done on a stratified group sample of 783 high-school students in the area of the cities of Rijeka and Opatija. By a discriminative analysis the differences between the male and female subjects have been established regarding the self-evaluation of the value of personal identity according to Osgood's semantic differential. A statistically significant discriminative function has been gained, described by the variables of security, strength, velocity and power which the boys have a positive relationship to and the girls a negative one. Through questionnaire on the attitudes on some characteristics of conflicts and behavior in a conflict a discriminative function has been gained which is described by variables of not approving the use of physical force and representing dialogue in a conflict. It has been shown that the boys have a negative relationship to such a function and the girls a positive one. These problems should be additionally researched although the results implicate the need to encourage self-esteem at girls and the need to enable socially acceptable forms of competition for boys. It has been suggested to schools to encourage young people to be socially involved in the local community and to organize different sports competitions.

Key words: gender differences, self-esteem, conflicts, prevention of intergenerational transfer of violence